

#54

ROZSDA Endre

ROZSDA ENDRE (1913-1999)

Cím nélkül | Untitled, 1985

Olaj, vászon | Oil on canvas, 55 x 46 cm
Jelezve jobbra lent | Signed bottom right: Rozsda

Kezdő ár | Starting price: 6 500 000 Ft / 18 056 EUR
Becsérték: 10 000 000 - 15 000 000 Ft
Estimate: 27 778 - 41 667 EUR

84

PROVENIENCIA | PROVENANCE:

| egykor Ervin Rosenberg tulajdonában (Párizs)

KIÁLLÍTVA ÉS REPRODUKÁLVA | EXHIBITED AND REPRODUCED:

| Rozsda Endre - Retrospektív kiállítás. Múcsarnok, Budapest, 1998. május, 100. tétel

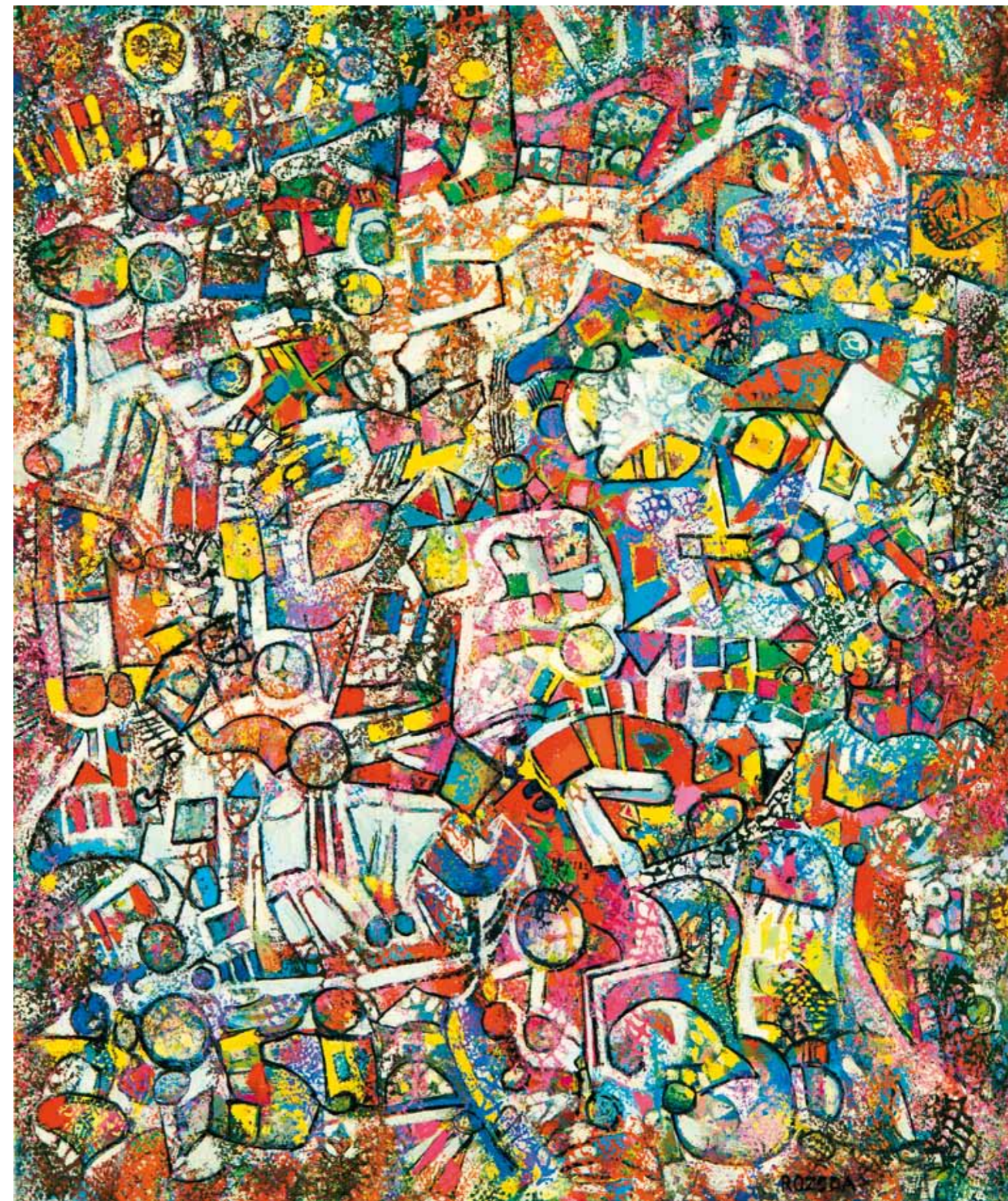
REPRODUKÁLVA | REPRODUCED:

| Rozsa l'œil en fête sous la direction de David Rosenberg.
Somogy éditions d'art, Paris, 2002, 106.

1. Gordon Onslow Ford: Propaganda for Love, 1940
Gordon Onslow Ford Collection, Lucid Art Foundation

1995-ben a Népszabadság egyik riportere Rozsda Endrénél járt Párizsban, hogy az idős, de szellemileg még igen ép művésszel interjút készítsen.¹ Akkor nagyjából negyven éve, hogy Rozsda elhagyta, és negyvenhét éve, hogy utoljára kiállíthatta műveit Magyarországon. Az itteni életét 1956. december 23-án felszámolta, amikor felszállt a Nyugatra tartó vonatra. Csak azokat a műveit vitte magával, amiket fontosnak tartott, és mondhatni, vissza se nézett arra a földre, amelyik őt nem becsülte, és rossz volt vele.² Ugyanakkor ezek az évek sem múlhattak el nyomtalan, egyfelől, mert Rozsda első párizsi útjától (1938-1941) már fokozatosan merített a szürrealizmusból és

85

2. Jean-Paul Riopelle: *Untitled*, 1954
magántulajdon

szimbolizmusból a művészetébe. A negyvenes években már kísérletezett az élénk színekkel kitöltött kerek formával (pl. *Egy pohár víz vigyázza a hernyó születését*, 1943), a forgatható képpel (*Igaz királya*, 1945 körül), megjelennek az elaprózódó motívumok, a kaleidoszkópszerűen kibontakozó kompozíció vagy a fátyolszerű réteg, a mozgás érzését keltő szélesebb ecsetvonások. Másfelől a gyermeki emlékek és álmok alapvető jegyei későbbi munkásságának. Erről Rozsda így írt: „*Azt álmodom, hogy olyan világban élek, ahol az idő dimenziójában járhatok, előre, hátra, föl, le, ahol felnőttként járhatok abban az időben, ahol a valóságban gyerek voltam. És most gyerekként vagyok öreg*”.³ Rozsda művészete az idő körül forog, a különböző időrétegeket egymás fölé, mellé helyezi, újrameveri őket. Az emlékezés kapcsolat a múlttal, míg az álom a jövővel.

Az első – már Párizsban készült – képein Rozsda igyekezett a képi elemeit struktúrákba rendezni. Visszatérő, fontos motívumai a csipke- vagy növényi lenyomatok, a rejtett írásszerű jelek, a tornyon, melyek fokozzák a sejtelmes, álomszerű hangulatot. Rozsda egyaránt felhasznál organikus és geometrikus

formákat, ezek tárházát folyamatosan bővíti, egyes korszakaiban hol az egyik, hol a másik kap nagyobb szerepet. Először grafikáin jelenik meg a gyöngy, amely lehet dekoratív elem és kellék, eleinte stilizált formában, alig észrevehetően, majd egyre nagyobb hangsúllyal, *Az összeesküvés* című festményen már hatalmas, átlátszó buborékokra hasonlítva. Rozsdát nem annyira a gyöngy alakja, mintsem opálos színvilága varázsolja el. A hetvenes-nyolcvanas évek új motívuma a háromszög, amely lehet egy absztrakt kompozíció eleme, de a sok kis háromszögekből létező formák is létrejöhetnek, mint a *Sárkány* (1975) vagy a *Fej* (1978) című festményeken. Rozsda a különféle apró formákat asszociatív módon helyezi egymás mellé, majd kapcsolja őket össze, amely a szürrealizmus automatizmusához áll közel. Az alkotás folyamata nála két részből áll: az elsőben teljesen ösztönösen alkot, célja, hogy a vászon fehérjét eltüntesse. A foltokat és színeket válogatás nélkül, elnagyolt ecsetvonásokkal teszi a hordozóra (olykor zenei alátéttel). Ezután jön a második szakasz, amikor is egy lépéssel hátrább lép, és szüntelenül keresi a kapcsolatokat és összefüggéseket a már meglévők között. Forgatja a képet, míg meg nem találja a

megfelelő oldalt a befejezéshez. Ekkor dől el, hogy a képből lesz-e valami, hogy a véletlenszerűen elhelyezett foltok és vibráló színek kavalkádjában felfedez-e formákat. Ha igen, akkor a bonyolult szövedéket vonalak, irányok, mozgások és a kolorit súlyozásával konkretizálja, és struktúrákba rendszerezi.⁴ A most aukcióra került festmény kavargásában olykor egy ház, kanyargó utak, fiákok, kerekék képére lehet ráismerni, másik pillanatban, mintha emberi alakok állnának össze. Az idő és tér fragmentumai színes formák által kapcsolódnak össze. Az élénk színektől cikázik az ember szeme, és minél tovább nézi, annál több kis történetet lehet felfedezni rajta.

Rozsdának sajátos viszonya volt a szürrealistákkal. A történet szerint találkozása velük is a véletlennek köszönhető.⁵ Összejárt a szürrealistákkal, Breton írt első párizsi kiállításáról, de szerinte Rozsda nem tartozott az iskolához. Az ő automatizmusa valóban Magritte vagy Dali helyett inkább Oscar Dominguez vagy Gordon Onslow Ford művészetével rokon – mégis Rozsdáról mindig szürrealistaként írnak, velük állítják ki, s magát is szürrealistának tartotta, ha életmódjáról és látásmódjáról volt szó.

FÖLDES LÉNA

- 1 Kis Tibor: „Japánban megöltek egy európaít”. Párizsi találkozás Rozsda Endre festőművésszel. In: Népszabadság 1995. szeptember 20., 15.
- 2 Rozsda édesapja öngyilkos lett, édesanyja a deportálását követően halt meg. A háború alatt Rozsdának bujkálnia kellett, utána pedig nem sokkal az Európai Iskola tagjaként őt is betiltották. Ezután bábkészítőként dolgozott, nevére festékanyagot nem vásárolhatott.
- 3 David Rosenberg (szerk.): Rozsda Endre - Retrospektív kiállítás. Műcsarnok, Budapest, 1998, 41.
- 4 Krepárt Melinda: Rozsda Endre ornamentális festészete. In: *Iskolakultúra* 2006. június, 47-49.
- 5 Egy nap Rozsda belefutott Tanguy kiállításába, amely a Fürstenberg Galériában volt. Itt ismerkedett meg a tulajdonossal, Simone Collinet-tel, aki Breton felesége volt.